

KUML 1990

KUML 1990

Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab

With summaries in English

I kommission hos Aarhus Universitetsforlag, Århus

Redaktion: Poul Kjørnum

Redaktionsudvalg:

Jens Henrik Bech, Thisted

Steen Hvass, Vejle

Stig Jensen, Ribe

Erik Johansen, Aalborg

Erik Jørgensen, Haderslev

Hans Jørgen Madsen, Århus

Omslag: Lerhoveder fra ældre jernalder

Udgivet med støtte af Statens Humanistiske Forskningsråd

Omslag: Jens Kirkeby

Grafisk tilrettelæggelse: Elsebet Morville

Tryk: Special-Trykkeriet Viborg a-s

Skrift: Bembo 11/12

Papir: Stora G-Print 120 g

Copyright 1992 by Jysk Arkæologisk Selskab

ISBN 87-7288-562-9

ISSN 0454-6245

Indhold/Contents

Lurparret fra Ulvkær i Vendsyssel	7
The pair of lurs from Ulvkær, north Jutland	7
<i>Per Lysdahl</i> : Fundet og arkæologisk vurdering	7
The discovery and its archaeological interpretation	21
<i>Marianne Lundbæk</i> : Konservering	24
Conservation	30
<i>Birthe A. Gottlieb</i> : Røntgenundersøgelser	31
X-ray analysis	36
<i>John Nørlem Sørensen</i> : Restaurering	37
Restoration	40
<i>Bent Aaby</i> : Pollenanalyser af jordprøver udtaget af Ulvkærlurerne	41
Pollen analysis of peat samples from the Ulvkær lurs	42
<i>Erik Johansen</i> : En brandgravplads med smykkefund fra førromersk jernalder	45
A cremation cemetery with ornaments from the pre-Roman Iron Age	56
<i>Jørgen Lund</i> : Hoveder og ansigter af ler fra ældre jernalder	57
Clay heads and faces from the early Iron Age	76
<i>Lise Bender Jørgensen</i> : Hørvævninger og oldtidsvæve	77
Linen textiles and ancient looms	82
<i>Per Ethelberg</i> : To grave fra Højvang, Sønderjylland	85
Dendrodatering og absolut kronologi	
Two graves from Højvang in southern Jutland; dendrodating and	
absolute chronology	97
<i>John Brinch Bertelsen</i> : Nederby på Fur – en landsby grundlagt i yngre jernalder	
Et bidrag til belysning af vikingetidsbebyggelsen i den vestlige del af Limfjorden	99
Nederby on Fur, a village founded in the later Iron Age. A contribution to	
knowledge of Viking settlement in the western Limfjord	117
<i>Torben Nilsson</i> : Stentinget. En indlandsbebyggelse med handel og håndværk fra	
yngre jernalder og vikingetid. En foreløbig meddelelse	119
Stentinget. An inland site with trade and handicrafts from the later Iron Age.	
A preliminary notice	132
<i>H. J. Madsen og Per Vegger</i> : Karby på Mors. En landsby fra vikingetiden	133
Karby on Mors, a Viking village	149
En vikingetidssølvskat fra Brokhøj, Gjerrild Klint	151
A Viking silver hoard from Brokhøj, Gjerrild Klint	151
<i>Pauline Asingh</i> : Fund og sagn	151
The find	155
<i>Anne Kromann</i> : Mønterne	156
The coins	164

Pollenanalyser af jordprøver udtaget af Ulvkærlurerne

Nationalmuseets Naturvidenskabelige Afdeling blev i 1988 anmodet om at foretage en pollenanalytisk undersøgelse af de to lurere fra Ulvkær, indsendt som danefæ af Vendsyssel historiske Museum. Senere på året udtog David Robinson og Ida Boldsen en række jordprøver fra fragmenter af begge lurere (M 50443-54). I 1990 foretog undertegnede en pollenanalytisk undersøgelse af to af jordprøverne.

Analyse nr. 1

Tørv fra indre del af rørfragment 4 i lur 1 (M 50447)

Pollenspektret domineres af træpollen (62 %). Blandt disse udgør El 38,5 %, Birk 6,8 %, Hassel 3,7 %, Eg 6,2 %, Lind 1,9 %, Elm 0,6 % og Fyr 4,3 %.

Der fandtes ingen busk- eller dværgbuskpollen.

Urtepollensammensætningen er præget af Mangeløv (24,8 %) og græspollen (6,2 %). Desuden er der bl.a. fundet pollen af halvgræsser (1,9 %), Ørnebregne (1,2 %), Vej-Pileurt (0,6 %), Mjødurt (1,9 %) og Dværg-Ulvefod (0,6 %).

Der er kun registreret få brunfarvede svampehyfer og intet trækul. Det analyserede materiale antages at stamme fra det primære lejringssted, og der er intet der tyder på, at prøven er iblandet materiale fra sekundært lejringssted.

Den undersøgte prøve er skovtørv med et stort indhold af vedagtigt materiale, som findes i pollenpræparatet. Pollensammensætningen tyder ligeledes på, at prøven må stamme fra et skovbevokset område, hvor El har været fremherskende. Birk og Eg har sikkert også vokset i området. Bundvegetationen i den ret lysåbne skov har været præget af Mangeløv, iblandet græsser, halvgræsser og Mjødurt.

Dominans af El tyder på, at vandspejlet har ligget ret højt, uden dog at nå op i terrænhøjde.

Rødknæ og Vej-Pileurt vokser på tør bund, og pollen fra disse planter må være tilført med vinden fra arealer uden for skovmosen.

Der er fundet en enkelt spore af Dværg-Ulvefod, som ikke er hjemmehørende i elleskov. Planten vokser i dag i hedemoser, strandoverdrev, klitlavninger og kalkprægede kær. Den fundne spore må derfor antages at stamme fra omegnen, hvor en eller flere af ovennævnte biotoper har været tilstede.

Mange af pollenkornene viser tegn på destruktion, dette sammen med pollenfloraen tyder på, at der på aflejringsstedet har hersket ret næringsrige forhold.

Analyse nr. 2

Tørv fra indre del af rørfragment 6 i lur 2 (M 50456)

Pollenspektret domineres af træpollen (55 %). Blandt disse udgør El 32 %, Birk 11 %, Hassel 5 %, Lind 1 %, Eg 2 %, Ask 0,5 %, Fyr 3 % og Røn 0,5 %.

Busk- og dværgbuskfloraen er repræsenteret af Pil (0,5 %), Pors (0,5 %) og Hedelyng (0,5 %).

Urtepollensammensætningen er præget af Mangeløv (26 %), græs (8 %) og halvgræs (4 %). Desuden er der fundet pollen/sporer af Ørnebregne (1,2 %), Rødknæ (1,7 %), Lancet-Vejbred (0,3 %), Mjødurt (0,6 %), Frøstjerne (0,3 %), Snerre-type (0,3 %), Alm. Ulvefod (0,3 %), Vild Gulerod-type (0,6 %), Trævlekrone-type, Dueurt-type (0,3 %), Tredelt Egebregne (0,3 %) og Bukkeblad (0,8 %).

Omkring halvdelen af de undersøgte træpollen viste tegn på destruktion. Der fandtes kun få brune svampehyfer og intet trækul.

Det analyserede materiale antages at stamme fra det primære lejringssted, og der er intet, der tyder på, at prøven er iblandet sekundært materiale.

Den undersøgte prøve er en skovtørv med et ret stort indhold af vedagtigt materiale. Pollensammensætningen viser, at prøven stammer fra et skovområde, hvor El og Birk har været de fremherskende træarter. Bundvegetationen i den ret lysåbne skovmose har været domineret af Mangeløv, iblandet græsser og halvgræsser. Forekomst af Bukkeblad viser, at vandstanden var høj og egentlige vandsamlinger har sikkert været tilstede. Pollen fra Ørnebregne, Rødknæ og Lancet-Vejbred må være tilført med vinden fra tørbundsarealer uden for skovmosen, mens øvrige pollentyper kan stamme fra den lokale flora.

Af samme grunde, som nævnt for analyse nr. 1, har den lokale vegetation vokset under ret næringsrige forhold.

Sammenfatning

Pollenspektrene i prøverne fra lur 1 og 2 er domineret af El, Birk og Mangeløv, og viser i øvrigt så mange lighedspunkter, at tørveprøverne kan være aflejret under nogenlunde ens betingelser og i samme biototype, der kan karakteriseres som en lysåben Elle-skovmose. Dog tyder analyserne på, at vandstanden har været højere, hvor dele af lur 2 har ligget end ved dele af lur 1.

SUMMARY

Pollen analysis of peat samples from the Ulvkær lurs

The Natural Science Research Unit of the National Museum was asked in 1988 to carry out a pollen-analytical examination of the two lurs from Ulvkær, which had been handed to the National Museum from Vendsyssel Historical Museum as treasure trove.

Peat samples were extracted from both of the lurs in 1988 and examined in 1990 by the author.

Analysis no. 1: Peat from the interior of tube fragment 4 of lur 1 (M 50447)

The pollen spectrum is dominated by tree pollen (62%). Of this alder made up 38.5%, birch 6.8%, hazel 3.7%, oak 6.2%, lime 1.9%, elm 0.6%, and pine 4.3%.

There was no pollen of shrubs or dwarf shrubs.

The herbaceous pollen is characterized by ferns (24.8%) and grasses (6.2%). There were

also found pollen of sedges (1.9%), bracken (1.2%), knotgrass (0.6%), meadow-sweet (1.9%), and lesser club-mosses (0.6%).

Only a small number of brown coloured fungal hyphae was found, and no charcoal.

The material examined may be regarded as deriving from its original place of deposition, and there is nothing to suggest contamination with secondary material.

The sample is of wood peat with a large content of woody material, which is seen in the pollen slide. Also the pollen composition indicates an origin in a wooded area dominated by alder. Birch and oak certainly also grew in the alder-carr. The ground cover was characterized by ferns interspersed with grasses, sedges, and meadow-sweet.

The dominant position of alder shows that the water table was high but water did not come to the surface.

Sheep's sorrel and knotgrass grow on dry land, and pollen of these plants must have been brought by the wind from outside the wooded mire.

A single spore of lesser club-moss was found, a plant which does not belong in the alder-carr. The species now grows on wet moorland, saline pastures, in hollows between sand dunes, and in lime-rich fens. It must therefore come from the surrounding area, in which one or more of the above biotopes could be found.

Many pollen grains show signs of corrosion, which together with the character of the pollen flora suggests nutrient-rich conditions at the point of deposition.

Analysis no. 2: Peat from inside tube fragment 6 of lur 2 (M 50456)

The pollen spectrum is dominated by tree pollen (55%). Of this alder makes up 32%, birch 11%, hazel 5%, lime 1%, oak 2%, ash 0.5%, and rowan 0.5%.

The shrub and dwarf shrub flora is represen-

ted by willow (0.5%), bog myrtle (0.5%) and heather (0.5%).

The herbaceous pollen composition is characterized by ferns (26%), grasses (8%), and sedges (4%). There were also pollen or spores of bracken (1.2%), sheep's sorrel (1.7%), ribwort plantain (0.3%), meadow sweet (0.6%), meadow rue (0.3%), bedstraw type (0.3%), stag's horn moss (0.3%), beech fern (0.3%), and bogbean (0.8%).

About half the tree pollen examined was to a greater or lesser degree corroded.

The material examined may be presumed to derive from its original place of deposition, and there is nothing to suggest that there was admixture of secondary material.

The material examined is a wood peat with a large content of woody material. The pollen composition shows that the sample is from a wooded area where alder and birch were the dominant tree species. The ground cover in the somewhat open wood was dominated by ferns mixed with grasses and sedges. The presence of bogbean shows that the water level was high, and pools were undoubtedly present. The pollen/spores of bracken, sheep's sorrel, and ribwort plantain must have been blown in from dry soil areas outside the alder-carr, while the rest of the pollen types could derive from the local flora.

For the same reason as mentioned with analysis no. 1, the local vegetation must have been growing under nutrient-rich conditions.

Summary

The pollen spectra in the samples from lurs 1 and 2 are dominated by alder, birch, and ferns, and show so many points of similarity that the peat could have formed under more or less identical conditions and in the same type of biotope, which can be described as an open alder-carr. However the analyses suggest that the water level was higher where parts of lur 2 lay than where those of lur 1 did.

Bent Aaby
Nationalmuseet

Oversættelse: David Liversage

